

Grzegorz Błahut

Przestrzeń semiotyczna miasta : problemy i propozycje badawcze

---

Studia Etnologiczne i Antropologiczne 11, 132-140

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Grzegorz Błahut

Uniwersytet Śląski
Katowice

Przestrzeń semiotyczna miasta Problemy i propozycje badawcze

Fenomen miasta, na który składa się bogactwo zjawisk kulturowych, skłaniał nieraz do koncentrowania się jedynie na określonych wycinkach rzeczywistości miejskiej. Ulf Hannerz oceniając rozwój poszerzonej w zakresie ogólności twierdzeń antropologii miasta, zwraca uwagę na to, że dawniej podejście holistyczne w badaniach było z reguły postulowane, jednakże nierealizowane¹. Wziąwszy pod uwagę obecny dorobek nie tylko antropologii, ale także pokrewnych jej nauk zajmujących się miastem, znalezienie jednolitej perspektywy poznawczej wydaje się mieć znacznie większe szanse powodzenia. Każdy badacz staje zatem na początku przed dylematem związanym z wyborem jednej z dwóch możliwych orientacji. Musi odpowiedzieć sobie na pytanie, czy chce zajmować się szczegółowo i fragmentarycznie np. funkcjonowaniem danej grupy społecznej w mieście, czy też objąć swoją refleksją ogół zjawisk miejskich, to znaczy postrzegać miasto jako całość. Badania adaptacji imigrantów do życia w mieście czy kontynuacji bądź zaniku wiejskich form życia, procesu wytwarzania się wtórnych społeczności lokalnych dostarczają naukom społecznym wielu cennych informacji. Interesująca w tym kontekście, a mało eksplorowana naukowo wydaje

---

¹ Zob. U. Hannerz: *Odkrywanie miasta. Antropologia obszarów miejskich*. Kraków 2006, s. 13–14.

się być tendencją do wytwarzania w środowisku miejskim wspólnot opartych na solidarności mechanicznej, określanymi w koncepcji Roberta Redfielda *folk society*². Konflikty oraz wynikające z nich od czasu do czasu zmasowane akty przemocy i wandalizmu w miastach nie tylko zmuszają władze do zastosowania odpowiednich strategii przeciwdziałających tym zjawiskom, ale prowokują również naukę do podjęcia próby zrozumienia i rzeczowej refleksji. Potencjał teoretyczny antropologii miasta może i powinien znaleźć w dalszej kolejności praktyczne zastosowanie. Trudno jednak porównywać, a tym bardziej oceniać wartości poznawcze tych orientacji: pierwszej – nastawionej na badania wybranych obszarów kultury, bądź drugiej – obejmującej miasto jako całość. Obie pozostawiają badaczom ogromne możliwości.

Równie istotne jak sposób podejścia w badaniu obszarów miejskich jest określenie charakteru czy też rodzaju miasta. Z punktu widzenia podjętej tu problematyki przestrzeń semiotyczną miasta kształtują zasadniczo procesy społeczno-kulturowe i historyczne.

W myśl tej zasady im bardziej zróżnicowane kulturowo będzie takie miasto oraz im dłuższą i bogatszą będzie szczyć się historią, tym lepsze powinny być rezultaty badawcze. W opracowanym tu modelu badań będę mieć na myśli typ miasta położonego w Europie Środkowej, które liczy od kilkudziesięciu do kilkuset tysięcy mieszkańców. Trzeba też uwzględnić, że w wyniku transformacji ustrojowej po 1989 roku miasta w Europie Środkowej, w tym także w Polsce, ulegają dynamicznym przeobrażeniom. W wielu przypadkach uzasadnione wydaje się także określanie tych miast jako postindustrialne bądź postsocjalistyczne. Interesujące pod względem procesów kulturowych są miasta położone na pograniczu. Do takich niewątpliwie należą: Cieszyn oraz – z uwagi na historyczne pogranicze – miasto Bielsko-Biała. Tego typu miastom zamierzam poświęcić szczególną uwagę, z myślą o nich pragnę przedstawić w tym artykule model badań i analizy.

Przestrzeń semiotyczna

Spoiłem łączącym większość badanych zjawisk w mieście oraz pozwalającym na podejście holistyczne jest niewątpliwie przestrzeń. „Trudno bowiem wyobrazić sobie człowieka jako istotę społeczną bez przynajmniej mglistej koncepcji przestrzeni, która umożliwiłaby międzyludzką interakcję. W tym sensie przestrzeń publiczna ma względem człowieka aprioryczny charakter: zawsze go

---

² Por. W.J. B u r s z a: *Miasto i wieś – opozycja mitycznych nostalgii*. W: *Pisanie miasta, czytanie miasta*. Red. A. Z e i d l e r - J a n i s z e w s k a. Poznań 1997, s. 95–105.

poprzedza, podobnie jak poprzedzają go język i kultura”³. Miasto rozpatrywane jako przestrzeń zakłada, oczywiście, istniejące w nim podziały, ale pozwala jednocześnie rozpatrywać je jako relacje między poszczególnymi elementami składowymi. Przykładowo, zróżnicowanie społeczne w mieście, charakter i status badanej grupy będzie w pełni widoczny dopiero w kontekście stosunków sąsiedzkich czy też w odniesieniu do pozostałych grup. Położenie społeczne bądź terytorialne danej grupy w większym stopniu jest wynikiem oddziaływania złożonych uwarunkowań obiektywnych, takich jak ceny lokali mieszkaniowych, położenie szkół, miejsc pracy, niż czynników o charakterze emocjonalnym czy woliowym.

Przestrzeń – będąca, tak jak czas, podstawową kategorią egzystencji – posiada bogaty zakres związanych z nią pojęć, definicji, a nawet hipotez. Nieodzowne jest zatem takie rozumienie przestrzeni, które w naukach społecznych byłoby jak najbardziej użyteczne. Interesujące nas z tego punktu widzenia pojmowanie przestrzeni zostało zawarte w dwóch, spośród czterech, hipotezach Henri Lefebvre’a: Po pierwsze: „Przestrzeń jest wytworem społecznym, stwierdzanym przed wszelkim teoretyzowaniem na podstawie empirycznego opisu. [...] Stanowi rezultat pracy i podziału pracy i w tym sensie jest miejscem ludzi oraz wyprodukowanych przez nich przedmiotów i rzeczy, które ją zajmują oraz ich podzespołów wytworzonych, zobjektywizowanych, zatem funkcjonalnych. Jest wreszcie obiektywizacją tego, co społeczne, a w konsekwencji tego, co duchowe”⁴. Po drugie: „Przestrzeń nie jest ani punktem wyjścia, ani punktem dojścia, ale pośrednikiem w całym tego słowa znaczeniu, to znaczy środkiem, narzędziem, środowiskiem, zapośredniczeniem. Zgodnie z tą intencją przestrzeń jest intencjonalnym narzędziem polityki, którym się manipuluje, chociaż intencje te mogą skrywać się za pozorną spójnością form przestrzennych”⁵. Jak wynika z przytoczonych tu definicji, przestrzeń może być rozpatrywana przedmiotowo i obiektywnie w sensie konkretyzacji oraz realizacji określonych idei społecznych, takich jak np. dom, miasto. Zarazem należy zwrócić uwagę na instrumentalny charakter przestrzeni, o którym świadczą przykłady wzięte z architektury. Dawniej w szkołach podium dla nauczyciela spełniało swoje funkcje praktyczne, a jednocześnie określało przyjęty społecznie dystans; na co zwrócono uwagę w pedagogice pod pojęciem „ukrytego programu”. Dziś częstym przejawem instrumentalnego podejścia do przestrzeni są odpowiednio urządzone biura osób zajmujących wysokie stanowiska.

³ J. Kajfosz: *O przemianach przestrzeni publicznej*. W: *Problemy ekologii kulturowej i społecznej w przestrzeni miejskiej i podmiejskiej*. W: „Studia Etnologiczne i Antropologiczne”. T. 9: *Problemy ekologii kulturowej i społecznej w przestrzeni miejskiej i podmiejskiej*. Red. I. Bukowska - Floreńska. Katowice 2006, s. 239.

⁴ Podaję za: B. Jąłowicki, M.S. Szczępański: *Miasto i przestrzeń w perspektywie socjologicznej*. Warszawa 2002, s. 301.

⁵ Tamże.

Przeźren semiotyczna w odniesieniu do przestrzeni miejskiej jest – w moim rozumieniu – czymś wtórnym, wraz z nałożonym na nią aparatem pojęciowym, pomagającym określić relacje społeczne oraz związane z nimi zjawiska kulturowe. Przykładem takiego nałożenia na przeźren innych kategorii pojęciowych może być praktykowane na górskich szlakach podawanie odległości za pomocą czasu. Informacje o czasie potrzebnym do przebycia danej drogi zdają się mówić lepiej i więcej niż właściwe pomiarom przestrzeni jednostki. Mając na myśli przeźren semiotyczną, zakładam, że jest to przeźren, która w sposób mniej lub bardziej świadomy wypełniona została znakami i symbolami. Tak wyodrębniona przeźren semiotyczna może pomóc też w uniknięciu zapadania się podczas badań w gąszczu analiz wszelkich zjawisk znakowych w przestrzeni miejskiej. Brak takiego wyodrębnienia obligowałby do badania wszystkiego, co jest zjawiskiem semiotycznym, jak np. sygnalizacja drogowa.

Przez pojęcie przestrzeni semiotycznej chciałbym zatem rozumieć, po pierwsze, podejmowane przez jej użytkowników działania znakowo-symboliczne oraz ich wytwory, a po drugie, w ujęciu instrumentalnym, jako intencjonalnie stosowany środek czy też narzędzie ustanawiania relacji społecznych i kategoryzowania określonych zjawisk kulturowych. Partycypacja w przestrzeni semiotycznej opiera się, tak jak w komunikacji werbalnej i pozawerbalnej, na poczuciu sensu.

W systematycznym podziale struktury przestrzeni miejskiej w ogóle, przeźren semiotyczna lokuje się na poziomie „struktury przeżywanej”, na którą składają się – zdaniem Ewy Przeszszewskiej-Porębskiej – elementy myślenia o charakterze poznawczym, emocjonalnym i orientacyjnym. Najistotniejsza w tym podziale „struktura poznawana” zakłada wyróżnione przez psychologię dwa sposoby myślenia: sensoryczno-motoryczne i wyobraźniowo-pojęciowe. Ten drugi wiąże się – zdaniem przywoływanej autorki – ze strukturą symboliczną miasta, odnoszącą się do funkcjonujących w danej kulturze symboli i modeli świata⁶. W kontekście opisu czy też próby definicji przestrzeni semiotycznej zostaje pytanie o jej konkretne elementy składowe i sposoby badań.

Wybrane przykłady zjawisk zachodzących w przestrzeni semiotycznej

Z racji podziału na dwa sposoby myślenia na poziomie struktur poznawczych należałoby podzielić także na dwie grupy zjawiska występujące w przestrzeni semiotycznej. W pierwszej kolejności będą to przedmioty o charakterze znaków

---

⁶ E. Przeszszewska-Porębska: *Struktura przestrzeni miejskiej*. W: *Miasto i kultura polska doby przemysłowej. Przeźren*. Red. H. I m b s. Wrocław 1988, s. 63.

jako materialne reprezentacje określonych idei i wartości, dostępne percepcji zmysłowej, a szczególnie wzrokowej, związane bezpośrednio z przestrzenią miejską, zajmujące w niej określone miejsce. Zastrzeżenie dla zjawisk wizualnych wynika z dominacji percepcji wzrokowej w kulturze oraz odpowiadających jej rzeczywistych przejawów, nie wyklucza jednak innych zjawisk. Podstawową funkcją określonych tu zjawisk jest funkcja komunikacyjna, polegająca na wyrażaniu różnych emocji, myśli, idei. Spektakularnym przykładem tego typu zjawisk wydaje się być graffiti. Zjawisko graffiti jest już stałym elementem polskich miast, a o jego zakorzenieniu w miejskiej ikonosferze może świadczyć znaczne zróżnicowanie pod względem treści i środków wyrazu. Potocznie mówi się już o różnych nurtach graffiti. W ostatnim czasie najbardziej czytelny i wymowny wydaje się posiadający znamiona ogólnopolskiej organizacji nurt graffiti o nazwie „trzecia fala”. Nurt ten, o czym dowiadujemy się m.in. ze stron internetowych, posiada swoje założenia programowe i konkretne przesłanie adresowane do postronnych obserwatorów miejskiej szaty informacyjnej⁷. Ważne zatem wydaje się stwierdzenie, że przestrzeń semiotyczna jest przestrzenią komunikacji w znaczeniu szeroko rozumianego języka. Istotne jest więc badanie społecznej recepcji wśród mieszkańców i użytkowników przestrzeni miasta tego typu graffiti; nie bez znaczenia okazuje się też próba odpowiedzi, na ile owo zdefiniowane przedmiotowo przesłanie dociera do osób „niewtajemniczonych”.

Do drugiej grupy zaliczam wyobrażenia rozumiane tutaj jako psychiczne rezultaty postrzegania i doświadczenia przestrzeni miejskiej. Podstawową funkcję tego typu zjawisk wydaje się stanowić funkcja mityczna; prawdopodobnie dlatego, że funkcja ta w bezpośredni sposób odnosi się do przestrzeni, jej podatności na procesy mitotwórcze. Przestrzeń posiada zatem oczywistą i ukrytą strukturę. „Miasto, którego etymologia podsuwa nam związek z »miejscem«, z obszarem ograniczonym, obrysowanym i otoczonym, a więc oddzielnym od innych miejsc, jest punktem, wokół którego krystalizuje się przestrzeń”⁸. Koncepcja mitycznych wyobrażeń na temat miasta daje w badaniu przestrzeni semiotycznej duże możliwości. Bogactwo tych obrazów, form symbolicznych nie jest przypadkowa, ponieważ funkcjonują one właśnie w przestrzeni, o której wyobrażenia opierają się na ukrytych strukturach. Można zatem założyć istnienie pewnego wzorca myślenia o przestrzeni miejskiej, a w bogatszej postaci – wzorcowego modelu przestrzeni miasta jako całości, opisywanej za pomocą par pojęć przeciwnych, nazywanych opozycjami binarnymi.

Istotny wydaje się także wzorzec antropomorficzny dotyczący przestrzeni miejskiej. Słynna sentencja Protagorasa głosząca, że „miarą wszystkich rzeczy jest człowiek”, znajduje często odzwierciedlenie w procesie antropomorfizacji przestrzeni miast poprzez nadawanie im cech ludzkich, a nawet funkcji biolo-

⁷ www.3fala.art.pl.

⁸ T. Sławaek: *Akro/nekro/polis: Wyobrażenia miejskiej przestrzeni*. W: *Pisanie miasta...*, s. 11.

gicznego organizmu. Miasto jest zatem megalantroposem – odwołuje się w ten sposób, w swojej warstwie ideowej do czegoś doskonałego. Egzemplifikacją takiego sposobu myślenia są nazwy niektórych miast, odpowiadające konkretnym postaciom, jak np. San Francisco, Sao Paolo.

Myślenie mityczne zapośredniczone w miejskiej architekturze przejawia się w dążeniu do spójności i kosmicznego porządku, a nawet religijnego uzasadnienia, o czym pisze Mircea Eliade, opierając się na przykładzie miast sumeryjskich. „Co się tyczy Mezopotamii, w stopniu może nawet większym niż w każdej innej kulturze archaicznej, koncepcję podstawową można by ująć następująco: Istnieje całkowita homologia między niebem a ziemią. [...] Na przykład plan Niniwy został w czasach zamierzchłych nakreślony według pisma niebiańskiego, tzn. według znaków graficznych konstytuowanych przez ciała niebieskie”⁹. Myśl o kodowaniu w obecnych czasach określonych treści w architekturze wydaje się wyrażana bezpośrednio, choć należy założyć, że nie każdy jej znaczeniowy wymiar jest uświadamiany i odczytywany.

Miasto stanowi przestrzeń uporządkowaną. W ujęciu strukturalnym obszar miejski jako świat-kosmos i megalantropos posiada jeszcze trzecią równoważną analogię, którą w śmiałej interpretacji można utożsamiać z miejscem zamieszkania – domem. „Dom jest nie tylko obrazem kosmosu. Z wątkami kosmoteologicznej symboliki domu splatają się tu wątki antropologiczne i antropomorficzne; obrazy i symbole podnoszące związek domu i człowieka. [...] Chata naśladuje poprzeczny przekrój ciała człowieka. Jej front i tył są o wiele szersze od boków; ma przekrój prostokątny, nigdy kwadratowy”¹⁰. Szczególnie interesujące w analizie przestrzeni miasta jest to, co symbolika przestrzeni domu oferuje w osi wertykalnej. Miasta posiadają w szerokim pojęciu swoje podziemia i szczyty. Dostrzeżenie równoważności przestrzeni miejskiej z symboliką domu, człowieka i świata jako elementami struktury mitycznego myślenia wydaje się istotne dla zrozumienia wielu dotyczących jej wyobrażeń.

W mieście – jak w każdej zorganizowanej społecznie i kulturowo przestrzeni – nie brakuje elementów odwołujących się do wzoru stanowiącego źródło idei i symboli, z którego dane miasto stara się korzystać. Zjawisko to posiada co najmniej dwa oblicza. Po pierwsze, można mówić tu o szacie ideologicznej lub informacyjnej, w której określone nazwy ulic, placów, nadane z urzędu, mają kształtować pożądany światopogląd¹¹. Po drugie, obserwuje się przekształcanie formalnych nazw niektórych miejsc i nadawanie im nazw takich, jak Plac Pigalle, Manhattan, które odnosząc się do miejsc znanych na świecie, wywołują określone skojarzenia. Użytkownicy przestrzeni miejskiej odwołują się do pewnych

⁹ M. Eliade: *Kosmologia i alchemia babilońska*. Warszawa 2000, s. 23.

¹⁰ D.Z. Benedyktowicz: *Dom w tradycji ludowej*. Wrocław 1992, s. 84–85.

¹¹ Por. R. Kantor: *Kulturowe aspekty sporu o przestrzeń ideową*. W: „Studia Etnologiczne i Antropologiczne”. T. 4: *Przestrzeń kulturowego współistnienia*. Red. I. Bukowska-Floreńska. Katowice 2000, s. 37–47.

mitów. Ich miasto zdaje się naśladować coś od siebie lepszego, wyższego, większego wobec istniejącego w świadomości jego mieszkańców innego centrum, a mianowicie centrum w skali całego świata.

Istotnym elementem w przestrzeni semiotycznej, wyobraźniowej są zjawiska dotyczące zbiorowej i jednostkowej pamięci. Historyczną wielowarstwowość przestrzeni miejskiej najpełniej wydaje się obrazować zaproponowany przez Ewę Rwers termin *palimpsest*. Powołując się na przykłady wielu miast, autorka zauważa znaczącą w nich „obecność nieobecności”, co można skonstatować jej stwierdzeniem, że „palimpsest jest konfiguracją śladów oraz, co równie ważne – konfiguracją miasta”¹². Pojęcie to, pochodzące z języka greckiego, odnosi się do starożytnych oraz średniowiecznych rękopisów na pergaminie, z którego został zeszkrobany albo starty wcześniejszy tekst, co w sensie przenośnym, jak sugeruje słownik terminów literackich, oznacza tekst semantycznie wielowarstwowy, w którym spoza znaczenia dosłownego prześwitują znaczenia ukryte¹³. Jak wynika z przedstawionej definicji, geneza tego pojęcia wyjaśnia jednocześnie istotę wymiaru historycznego w obrazie miasta. Użyteczność tego pojęcia oceniam tu jako użyteczność metafory.

W niektórych przypadkach wizualizacje i wyobrażenia jako dwie dziedziny zjawisk semiotycznych są od siebie uzależnione, wynikają jedno z drugich. Przykładowo, umieszczenie graffiti w centrum miasta w jakimś niedostępnym lub strzeżonym, niedozwolonym miejscu jest, z jednej strony, oznaczeniem obecności oraz ewentualnie charakteru autora, z drugiej – wyrazem jego wyobrażeń dotyczących struktury przestrzennej miasta i przypisywanych jej wartości. Nałożone są tutaj zatem dwa obrazy. Pierwszy, materialny, a więc widzialny jest w pewnym sensie autoportretem jego twórcy. Natomiast drugi aspekt wskazuje na znaczenie i wartość miejsca, w którym ważniejsza wydaje się odpowiedź na pytanie, „gdzie”, niż „co”, przedstawia.

Zagadnienia metodologiczne

Problem badań semiotycznych przestrzeni miejskiej został podjęty m.in. przez Bohdana Jałowieckiego, który dokonał teoretycznej próby zastosowania metod semiologicznych w socjologii miasta¹⁴. Małgorzata Bartnicka zauważa, że w literaturze dotyczącej badań wyobrażeń przestrzeni występują dwa zasadnicze

¹² E. Rwers: *Post-polis. Wstęp do filozofii ponowoczesnego miasta*. Kraków 2005, s. 21–23.

¹³ *Słownik terminów literackich*. Red. J. Sławiński. Wrocław 1989, s. 337.

¹⁴ B. Jałowiecki: *Miasto jako przedmiot badań semiologii*. „Górnośląskie Studia Socjologiczne”. T. 15. Katowice 1982.

podejcia, odmienne pod wzgldem założeń i metody. Pierwsze z nich ma charakter pośredni i oparte było pierwotnie na konstruowaniu map obrazujących zmienność w przestrzeni jej waloryzacji. Przedmiotem tych analiz była atrakcyjność rezydencjalna poszczególnych obszarów. Kontynuatorzy tego nurtu starali się ujednoczyć ich znaczenie poprzez konstruowanie map zawierających bardziej szczegółową charakterystykę środowiskową, ekonomiczną, polityczną czy kulturową. Drugie podejście, nazywane strukturalnym, polega na analizie uprzednio wykonanych przez informatora odrębnych rysunków, co zdaniem badaczy wydaje się być najbardziej bezpośrednim sposobem docierania do jego wyobrażeń przestrzeni¹⁵.

Wyobrażenia przestrzeni miejskiej, lokalne znaki obecności określonych jednostek, czy grup, akty komunikacji powinny być badane, tak jak wcześniej zostało to zaproponowane, metodą strukturalno-semiotyczną. Należałoby mieć tu jednak na uwadze właściwą tej metodzie skłonność do kategoryzacji i uproszczeń, którym sprzyja stosowany w niej warsztat pojęciowy. Celem uniknięcia wynikających z tej metody ograniczeń, a także głębszego poznania niektórych zjawisk, zwłaszcza związanych z graffiti, niezwykle pomocna może okazać się wypracowana przez Erwina Panofsky'ego w historii sztuki metoda ikonologiczna. Metodę tę zastosowała i jednocześnie z powodzeniem zaszczepiła na gruncie etnologii Krystyna Piątkowska, analizując wybrane przykłady z ikonosfery kultury ludowej¹⁶. Zjawiska symboliczne związane z jednostkową i zbiorową pamięcią wymagają z kolei zastosowania metody biograficznej i integralnej.

Nasuują się wnioski, że założoną tutaj przestrzeń semiotyczną należy badać różnymi metodami w zależności od charakteru i genezy występującego w niej zjawiska.

Rekapitułując: Przestrzeń semiotyczna obszaru miejskiego nie jest tym samym, co przestrzeń miasta jako urbanistycznej całości, choć jest z nią w sposób bezpośredni i pośredni powiązana. Stanowi, z jednej strony, zbiór zobiektywizowanych wytworów działań symbolicznych, z drugiej natomiast – środek ustalania relacji społecznych i artykułowania określonych zjawisk kulturowych. Zawiera w sobie dwie zasadnicze kategorie zjawisk, odwołujących się w głównej mierze do aktywności wizualnej człowieka. Partycypacja w tej przestrzeni oparta jest na poczuciu sensu i może odbywać się na poziomie zmysłowym bądź wyobrażeniowym. Badanie przestrzeni semiotycznej wymaga zastosowania różnych metod.

¹⁵ M. Bartnicka: *Wyobrażenia przestrzeni i ich badanie*. „Etnografia Polska”, T. 29: 1985, z. 2, s. 25–30.

¹⁶ Zob. K. Piątkowska: *Kultura a ikonosfera. Etnologiczne studium wybranych przykładów ze wsi współczesnej*. „Łódzkie Studia Etnograficzne”. T. 33. Łódź 1994.

**A semiotic space of the city
Problems and research proposals**

S u m m a r y

Researching the local space equals the preferences of the holistic attitude in the anthropology of the city. A strongly urbanized local space is marked by condensation of social and cultural phenomena which are reflected in various symbolic actions. Forms of graffiti, based on mythical structures of image or memory places constitute the semiotic space of the city. The semiotic space of the local area is not alike the space of the city as an urbanist whole although it is directly and indirectly connected with it. On the one hand, it is a collection of objectivised products of symbolic actions and on the other hand, the means of establishing social relations and articulating defined cultural phenomena.

The phenomena taking place in the semiotic space of the city can be grouped into two main fields. The first one includes material objects of the sign type and objectivised representations of particular value and idea, typical of sensori-motor perception. The second one would involve imaginative-notional objects, fulfilling the mythical function and referring to models of the world appearing in a given culture. Due to the diversity of the phenomena taking place in a semiotic space the research examining it should base on the application of various methods, paying special attention to the structural-semiotic method.

**Semiotischer Bereich der Stadt
Probleme und Forschungsvorschläge**

Z u s a m m e n f a s s u n g

Die Untersuchung des Stadtraumes entspricht der in der Stadtanthropologie bevorzugten holistischen Auffassung. Der starkurbanisierte Stadtraum wird durch Verdickung von sozialen und kulturellen Erscheinungen gekennzeichnet, welche in verschiedenerelei symbolischen Tätigkeiten zum Ausdruck kommen. Graffiti, die auf mythischen Strukturen beruhenden Vorstellungen oder die Gedenkstätte bilden den semiotischen Bereich der Stadt. Der Bereich entspricht aber nicht dem Stadtraum als einer urbanen Einheit, obwohl er mit ihr unmittelbar und mittelbar verbunden ist. Der semiotische Bereich der Stadt ist einerseits eine Sammlung von objektivierten Produkten der symbolischen Tätigkeiten, andererseits dagegen ein Mittel dafür, bestimmte gesellschaftliche Relationen und Kulturerscheinungen zu bezeichnen.

Die im semiotischen Bereich der Stadt beobachteten Erscheinungen sind in zwei Gruppen zusammenzustellen. Die erste von ihnen bilden materielle Gegenstände – Zeichen und objektivierte, für sensorisch-motorische Perzeption charakteristische Repräsentanzen von bestimmten Werten und Ideen. Zu anderer Gruppe gehören vorstellungsbegriffliche Objekte, die eine mythische Funktion ausüben und sich auf die in einer bestimmten Kultur vorkommenden Weltmodelle berufen. Da die im semiotischen Bereich der Stadt erscheinenden Phänomene so vielfältig sind sollten sie mittels verschiedener Methoden, mit besonderer Rücksichtnahme auf eine strukturell-semiotische Methode, untersucht werden.